

Jozefas Pfcneris ir jo studija apie kunigaikštį Vytautą

Sudetų vokiečių istoriko Jozefo Pfcnerio (Josef Pfcner) mokslinis darbas apie lietuvių kunigaikštį Vytautą „Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas“, kuri 1930 m. buvo išleista vokiškai ir tuojau pat išversta į lietuvių kalbą, tapo vienu svarbiausių viduramžių istorijos vadovų. Kas buvo jos autorius Jozefas Pfcneris? Galėtume pateikti ne vieną atsakymą – talentingas istorikas, vietinės reikšmės nacių politikas, propagandos skleidėjas. Visi šie epitetai jam tiktų. Čekijos visuomenė jo veiklą prisimena su neselpiamu apmaudu – Protektorato laikais šis žmogus tvirta germanizuotojo ranka „tvarkė“ sostinę Prahą. Dėl šios priežasties buvo pamiršti reikšmingi jo istoriniai darbai, parašyti trečiajame XX a. dešimtmetyje ir pirmojoje ketvirtojo dešimtnečio pusėje, kai Pfcneris dar tebeužsiėmė moksline veikla. O politika Jozefą Pfcnerį nuvedė iki Prahos Pankracio kalėjimo ešafoto. Tai buvo pirmoji ir paskutinė visiškai vieša pokario laikų egzekucija – kam neliko vietos smalsuolių minioje, galėjo ja pasigėrėti savaitinių „kinožurnalų“ ekranuose...

Po 1989 m. čekų istorijografijos dėmesys nukrypo į karo laikų Prahos istoriją, o tuo pačiu buvo prisimintas ir įtakingasis Sudetų vokiečių politikas bei Prahos Vokiečių universiteto profesorius, anuomet vadovavęs miesto valdžiai. Tačiau išsamiau aptarti jo gyvenimą ir veiklą galime tik šiandien, kai mūsų rankose atsidūrė Pfcnerio rašytinis palikimas, kelis dešimtmečius niekieno netyrinėjamas gulėjęs Lince (Linz) ir tik šio miesto archyvarų pastangomis sugrąžintas į Prahą, kurioje kadaise buvo parašytas ir iš kurios 1945 m. pavasarį buvo ilgiems užmaršties metams išgabentas į Austriją. Tarp ilgą laiką niekieno nevertytų laiškų ir rankraščių konvoliutų buvo atrastas ir vieno reikšmingiausių Pfcnerio darbų apie didįjį Lietuvos kunigaikštį Vytautą rankraštis su visais juodraščiais – nuo pirmųjų išrašų iki teksto korektūrų. Gausi archyvinė medžiaga leidžia iš naujo kelti klausimą, kas buvo šis prieštaringas istorikas, ir pabandyti atsakyti į jį kiek kompetetingiau.

Jozefas Pfcneris buvo aštuntasis Jozefos ir Franco Pfcnerių vaikas, jis gimė mažame Silezijos kaimelyje Petrovicėse (Petrovice) 1901 m. kovo 24 d. Jo tėvas buvo batsiuovys, o motina – namų šeimininkė. Šeima buvo labai neturtinga, batsiuvio dirbtuvėlė buvo įrengta nedidelio medinio namo gyvenamosiose patalpose. Iš tėvų laiškų matyti, kad raštas jiems buvo gana svetimas dalykas, o parašyti laišką buvo laikoma ypatingu įvykiu. Neabejotinų gabumų turinčiu Jozefu rūpinosi vietinis katalikų kunigas, padėjęs jam gauti bažnytinę stipendiją Opavos vokiečių gimnazijoje. Čia Pfcneris prisidurdavo pinigų iš privačių

pamokų. Būtent Opavoje jis įstojo į pirmąsias nacionalistines organizacijas, visų pirma į *Germanitas–Sudetia*. Po abiturų egzaminų 1920 m. Pfcneris veikiausiai pateikė prašymą studijuoti Vroclave, argumentuodamas tuo, kad Prahoje nesusišnekėsiaš čekiškai. Nežnia, ar ši savo prašymą Pfcneris iš tiesų išsiuntė, nes išliko tik juodraštis be atsakymo. Aišku tik tiek, kad čekų kalbą tuo metu jis jau mokėjo ir toliau į ją gilinosi padedamas to paties Petrovicių kunigo. Studijuoti Pfcneris pradėjo 1920 m., kuomet įstojo į Prahos Vokiečių universitetą ir Filosofijos fakultete pasirinko istorijos bei germanistikos specialybes.

Studijų metais pragyveno iš socialinių stipendijų, kaip matyti iš reguliariai pateiktinėtų „pažymų apie sunkią finansinę padėtį“ ir iš nutarimų, kuriais buvo atleidžiamas nuo mokesčių už studijas. Tačiau Pfcneris studijavo su pagyrimu ir tapo stropiu profesoriaus Hanso Hiršo¹ paskaitų klausytoju. Šį žmogų jis laikė – kaip pats rašė laiškuose – „antruoju tėvu“. Kreipdavosi į jį visais savo studijų ir asmeniniais klausimais. Būtent Hiršo gelbstinčios rankos padedamas Pfcneris pradėjo savo karjerą. Apgynęs disertaciją, jis buvo priimtas asistentu ir labai greitai habilitavosi. Jam pačiam atrodė, kad profesoriaus postas jau ranka pasiekiamas, tačiau dėl savo nepasotinamų ambicijų ir pasipūtimo tuo metu jau buvo prisirinkęs nemažai priešininkų, kurie stengėsi jam sutrukdyti kilti kajeros laiptais. Jų gretas neilgai trukus papildė ir istorikas Haincas Zatčekas (Heinz Zatschek), kitas Hiršo proteguotas augintinis.

Pfcneris universitete išstojo iš katalikiškosios studentų draugijos ir prisidėjo prie korporacijos *Oppavia*. Šios korporacijos nariai („buršai“ iš Silezijos) beveik visą gyvenimą liko jo vieninteliai draugai – ir studijų laikais, ir vėliau. Tačiau visų jų nuostabai už savo paskaitą gimtojoje gimnazijoje, kurią atskaitė ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje, pareikalavo honoraro.

Pirmuoju reikšmingu Pfcnerio darbu buvo Cukmantelio miestelio (Zuckmantel) istorija „Geschichte der Bergstadt Zuckmantel in Schlesien“ (1924), kurios reikšmė prašoko regioninės studijos ribas. Vos jai pasirodžius spaudoje, Pfcneris tuojau ją išsiuntinėjo visiems pažįstamiems istorikams – ir čekams, ir vokiečiams. Pfcneris vėliau šitaip naudojosi visomis savo knygomis pažintims užmegzti, todėl didžioji jo korespondencijos dalis prasideda nuo padėkų už atsiųstas publikacijas. Kai kurie taip užmegzti kontaktai išaugo iki asmeninių pažinčių ar ilgesnį laiką trukusio susirašinėjimo, kiti apsiribojo formalia padėka. Iš čekų kolegų jis ilgesnį laiką bendravo tik su Jozefu Pekaržiu (Josef Pekař), Janu Kaprasu (Jan Kapras) ir Jozefu Šusta (Josef Šusta). Jų laiškuose atsispindi tiek bendri požiūriai į Čekijos istoriją, tiek ir aiškūs skirtumai.

¹ Hansas Hiršas (Hans Hirsch, 1878 Zwettl – 1940 Wien) – žymus austrų istorikas, Prahos Vokiečių universiteto ir Vienos universiteto profesorius. Vienas aršiausių vokiečių nacionalistų.

Antroje trečiojo dešimtmečio pusėje Pfcneris savo dėmesį sutelkė į Vroclavo vyskupijos istoriją knygoje „Besiedlungs-, Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte des Breslauer Bistumlandes“ („Vroclavo vyskupijos apgyvendinimo, teisinio valdymo ir administracijos istorija“, 1925) ir ėmėsi vienos svarbiausių savo gyvenimo temų – Sudetų istorijos. Jei neskaitytume vieno ankstesnio smulkaus rašinio, jo pirmąją publikaciją šia tema tapo knyga „Erwachen der Sudetendeutschen im Spiegel ihres Schrifttums“ („Sudetų vokiečių atgimimas jų raštijos veidrodyje“, 1926). Knygą papildė jo paskaitų ciklas, kurį atskaitė Bohemijos ir Moravijos vokiškųjų miestų bei apskričių savivaldos švietimo skyriuose. Būtent orientavimasis į Sudetų vokiečių istoriją jį atvedė – su jau susiformavusiu nacionalistiniu ideologiniu arsenalu – į Sudetų vokiečių partijos narių gretas, su šia partija Pfcneris ir susiejo savo likimą. Ne tik „Atgimimą“ („Erwachen“), bet ir kitas publikacijas apie Sudetų vokiečių istoriją jis nusiuntė vokiečių politiniams atstovams Konradui Henleinui (Konrad Henlein) ir K. H. Frankui (Frank): pirmąją knygą dovanai, o vėliau jiems siūsdavo tekstų korektūras įvertinti prieš atiduodant spausdinti.

Pfcneris iš pradžių domėjosi viduramžių istorija, tačiau ilgainiui savo dėmesį nukreipė rytų kryptimi ir susitelkė ties Sudetų vokiečių istorija. Studijų metais susiformavusi jo nacionalistinė orientacija sustiprėjo Leipzigo universitete 1926 m., kuriame, kaip pats sakė, jam galutinai atsivėrė akys. Savo pažiūras Pfcneris galutinai įtvirtino studijuodamas Bonos universitete.

Pfcneriui buvo suteiktas ekstraordinarinio profesoriaus titulas, tačiau vis nesisekė sulaukti paskyrimo ordinariu profesoriumi, todėl jis dėjo nemažai pastangų, stengdamasis kuo greičiau gauti profesūrą – ir ne kur kitur, o Vienoje. Čia jis dėjo viltis į savo globėją Hansą Hiršą, kuris jį reguliariai informavo ne tik apie situaciją Vienoje, bet ir apie kitų vokiškų universitetų siūlomas galimybes. Tačiau Pfcneriui labiausiai prie širdies buvo Viena – argumentavo tuo, kad gyvendamas netolimame Znojme galėtų nesunkiai važinėti į darbą. Nors atrodė, kad profesūra Vienoje jau ranka pasiekama, vis dėlto jo kandidatūros nepavyko prastumti. Pagaliau 1935 m. jam pavyko gauti profesoriaus vietą Prahos universitete. Tačiau jo mokslinė veikla apsiribojo propaganda: kitas jo veikalas – „Das Tausendjährige Prag“ („Tūkstantmetė Praha“) – turėjo įrodyti Prahą esant vokišku miestu. O panslavizmo istoriją ir jau minėtą Lenkijos istoriją jis rašė nacistinių institucijų užsakymu.

Kuo menkyn ėjo Pfcnerio mokslinė veikla, tuo intensyviau jis dalyvavo publicistikoje, eidamas miesto mero pavaduotojo pareigas. Išliko pluoštas smulkių straipsnelių dienos spaudoje, kuriuos jis skelbė iki pat 1945 m.

Trumpam grįžkime į tuos laikus, kai Jozefas Pfcneris rašė savo iki šiol populiarų mokslinį darbą apie kunigaikštį Vytautą. Ši publikacija parašyta remiantis Lenkijos archyvų medžiaga, kurią Pfcneris tyrinėjo savo stažuotės Krokuvoje, Varšuvoje ir Vroclave metu, knyga buvo pabaigta jam stažuojantis Leipcige. Taigi Pfcneris tyrinėjo tik Lenkijos ir Vokietijos archyvuose esančią medžiagą, kurią iš esmės galėjo suprasti pats, o kai kuriuos lenkiškųjų šaltinių fragmentus reikalui esant jam išversdavo draugė. Tačiau Pfcneris susirašinėjo ir šaltinius konspektavo tik vokiškai.

Studija apie Vytautą buvo svarbus Pfcnerio universitetinės karjeros etapas. Kaip pats minėjo viename iš savo laiškų Hansui Hiršui – rašyta jau Vienos adresu – žymus Prahos vokiečių istorikas ir Prahos Vokiečių universiteto profesorius Teodoras Mejeris (Theodor Meyer) jam esą pažadėjęs, kad būtent šis veikalas tapsias jo tolesnės karjeros pamatu.² Tų pačių metų (1929) rugsėjo mėnesį knyga jau buvo pabaigta, o Pfcneris ta proga išdidžiai pareiškė: „Ir aš pats jaučiuosi atlikęs kažką vertinga“.³ Tuo pačiu metu jis susižiedavo, nes parašęs knygą apie Vytautą neabejojo pakilsias universiteto karjeros laiptais ir galėjo savo išrinktosios rankos prašyti būdamas jau ne varganu asistentu – tai jam atrodė nepriimtina – bet docentu.

1930-ieji metai Jozefui Pfcneriui tapo lemiami. Išleidęs knygą apie Vytautą, jis habilitavosi, gavo geresnę vietą ir, be kita ko, gana naudingai vedė. Pfcnerio elgesnai labai būdinga, kad publikaciją apie Vytautą jis išsiuntinėjo visiems pažįstamiems istorikams, nežiūrėdamas nei jų specializacijos, nei tautybės, o vieną egzempliorių dovanojo ir Lietuvos ambasada Prahoje. Kaip ir buvo galima tikėtis, ambasada iš karto susidomėjo šiuo leidiniu: „Lietuvos Prezidento A. Smetonos vardu reiškiu Jums nuoširdžią padėką už knygą *Grossfürst Witold von Litauen als Staatsmann*, kuria mums teikėtės atsiųsti.“⁴ Jaunasis docentas Vytauto Didžiojo Komiteto vardu (ir jo lėšomis) taip pat buvo pakviestas į Lietuvą dalyvauti 500-ųjų Vytauto mirties metinių minėjimo iškilmėse Kaune.

Be to, Lietuvos atstovybė Pfcnerio paprašė parašyti laikraščiu „Prager Presse“ straipsnį apie Vytautą, kurio jubiliejų Lietuva rengėsi minėti 1930 m. rugsėjo 8 d. Autorius noriai sutiko – tapti Lietuvos viduramžių specialistu buvo neabejotina garbė, o ryšiai su aukščiausio rango Lietuvos politikais, be abejo, kuteno Pfcnerio savimeilę. Tiek paties mokslinio darbo reikšmė, tiek ir penkių šimtų metų jubiliejus jaunam ambicingam mokslininkui buvo labai palanki proga prisistatyti viešai. Lietuvos politiniai atstovai buvo

² Pfcneris Hiršui, Praha 1929 3 9, IÖG Wien, Nachlass Hirsch, Korr. Pfcner.

³ Pfcneris Hiršui, Praha 1929 9 21, IÖG Wien, Nachlass Hirsch, Korr. Pfcner.

⁴ Lietuvos ambasada Pfcneriui, MÚA AV ČR, Pzst. Josef Pfcner, Korr.

suinteresuoti skubiai išversti ir išleisti knygą apie Vytautą lietuvių kalba, kad leidinį būtų galima pristatyti per jubiliejaus iškilmes.

Su Pfcneriu tiesiogiai bendravo pats Jonas Yčas⁵, Kauno universiteto istorijos profesorius ir pedagogas, pirmasis nepriklausomos Lietuvos švietimo ministras, lietuvių tautinės istoriografijos pradininkas. Kad Lietuva buvo nepaprastai suinteresuota Pfcnerio moksliniu darbu, puikiai matyti iš to, jog redaguoti Pfcnerio knygos vertimą iš vokiečių kalbos į lietuvių kalbą ėmėsi pats Jonas Yčas! Nuo pavasario vertimas buvo labai skubinamas, norėta suspėti iki rugsėjo iškilmių. Yčas aiškino Pfcneriui: „Vertimą reikia pabaigti ir išspausdinti iki gegužės 1 d., nes bus minimas jubiliejus, o lietuvių skaitytojui, nemokančiam vokiškai, reikalingas vertimas į lietuvių kalbą.“⁶ Tačiau tradiciškai viskas susiklotė taip, kad gegužės 8 d. vertimui iki pabaigos dar trūko 50 puslapių, o pradėti spausdinti ketinta tik liepą. Mokslinio darbo išleidimu rūpinosi ir jį finansavo pati Lietuvos vyriausybė bei Vytauto Didžiojo komitetas, vadovaujamas Lietuvos kultūros ministro. Pfcneris, savaime suprantama, buvo kviečiamas atvykti į iškilmes lietuvių lėšomis, tačiau nežinia, ar jose dalyvavo. Veikiau ne – Pfcnerio vestuvinės kelionės metu (taip pačiais metais) jo žmona susirgo gelta, susikomplicavo Pfcnerio profesūros planai, dėl kurių teko tvarkyti reikalus namie, o ir jo korespondencijoje su Hansu Hiršu apie kelionę Lietuvon neužsimenama. Iškilmės paminėtos vienintelį kartą, užsimenant apie tai, kad knyga lietuvių kalba turėtų būti išspausdinta 6000 egzempliorių tiražu – t. y. kur kas didesniu, nei buvo išleistas vokiškasis originalas. Ir čia pat būdingai konstatuojama: „Dabar dar reikia suderinti finansinius reikalo aspektus“.⁷ Paskutinis Pfcnerio kontaktų su lietuvių atstovais pėdsakas – tai laikinojo reikalų patikėtinio Juozo Brėdikio raštas, kuriuo Pfcneriui primenama apie negražintą knygą.⁸ Tačiau Pfcneris knygų negražindavo dažnai, tad čia nevertėtų įžiūrėti kokios ypatingos laikysenos Lietuvos ambasados atžvilgiu.

Beveik tikra, kad išleidęs knygą lietuviškai ir gavęs autorinį honorarą, Pfcneris visiškai liovėsi domėtis lietuvių istorijos problematika. Ketvirtajame dešimtmetyje jis, viena vertus, daug dėmesio skyrė Sudetų vokiečių temai, o kita vertus – ir toliau įvairiais lygmenimis orientavosi visų pirma į slavų tautų istoriją. Tais pačiais 1930 m., minėtame laiške Hiršui, kuriame buvo užsiminęs apie savo knygos apie Vytautą Didįjį vertimą, Pfcneris jau mini pradėjęs rengti monografiją apie Bakuniną – gerai girdėti ta pati pasidžiavimo gaida, kurios neslėpė ir rašydamas apie Vytautą: „Darbo šiuo metu turiu tiek, kad nespėju suktis.

⁵ Valdas Selenis, *Lietuvos istorikų bendrija 1918-1944 metais*, Vilniaus pedagoginis universitetas 2007, p. 137.

⁶ Jonas Yčas Pfcneriui 1930 5 8, MÚA AV ČR, Pzst. Josef Pfcner, Korr. Yčas.

⁷ Pfcneris Hiršui, 1930 5 12, IÖG Wien, Nachlass Hirsch, Korr. Pfcner.

⁸ Lietuvos atstovybė Pfcneriui, 1930 m. rugsėjis, MÚA AV ČR, Pzst. Josef Pfcner, Korr. Litevská legace.

Tyrinėjimų ataskaitos ir kiti reikalai, visų pirma Bakuninas, neišeina iš galvos. Bakuninas bus didinga knyga“.⁹

Likusių Pfcnerio knygų, skirtų Rytų Europos problematikai, likimas jau nebuvo toks šlovingas kaip publikacija apie Vytautą Didįjį.

Daug dėmesio susilaukė kritinė Pfcnerio knyga „Kelionė į rojų“, kurioje aprašė savo patirtis Rusijoje, tačiau išleido ją „nelaiku“ – vykstant diplomatinėms Rusijos ir Vokietijos deryboms. Įdomus yra Pfcnerio parašytos Lenkijos istorijos atvejis, tapęs tikra katastrofa: knygą į miltus sumalė vokiečių nacionalistinė kritika, o jos autorius – nepaisant aršaus gynimosi – buvo apšauktas „polonofilu“. Pfcneris skaudžiai nukentėjo ir leidžiant pasaulio istorijos atlasą, kurį 1939 m. spaudai rengė Leipco Bibliografijos institutas. Pfcneriui teko tema „Lenkija apie 650 metus.“ Jį negailestingai sukritikavo Francas Liutkė (Franz Lüdtkė) iš Oranienburgo, esą klaidinanti jau pati Lenkijos apie 650-tuosius metus sąvoka, tarytum Pfcneris tuo norėtų pasakyti, jog Lenkija jau prieš 1300 metų buvo didvalstybė, ar dar daugiau – kad aplamai egzistavo Lenkijos valstybė...¹⁰

Jozefas Pfcneris beviltiškai bandė prisitaikyti prie politinių reikalvimų, todėl jo penktojo dešimtmečio darbai buvo vis propagandiškesni, o straipsniai savo tonu ir keliamais tikslais vis labiau panašėjo į politines proklamacijas.

Su istorikais iš tų šalių, apie kurias rašė, Pfcneris bendravo tik tiek, kiek jam tai buvo naudinga, baigęs mokslinį darbą, ryšius su jais nutraukdavo. Reguliarius kontaktus palaikė tik su vokiečių istorikais, tyrinėjančiais Rytų problematiką.

Pagrindiniu savo tikslu Pfcneris nuo 1939 m. laikė politiką – visų pirma savivaldos lygmenyje. Henleino Sudetų vokiečių partijai (Sudetendeutsche Partei) susilaukus nepaprastos sėkmės 1935 m. rinkimuose, Pfcneris įstojo į šią partiją ir stengėsi savo pastangomis remti jos veiklą. Kadangi jis buvo istorikas, parengė publikaciją „Sudetų vokiečių vienybės sąjūdis“ („Sudetendeutsche Einheitsbewegung“), kurią vėliau skyrė Konradui Henleinui ir kuria – „kaip tinkama priemone, o jei prireiks, ir kaip ginklu“ – norėjo pasitarnauti aktualiesiems šios partijos tikslams. Kadangi didėjo Vokietijos, o drauge su ja ir Henleino partijos įtaka, Pfcneris pradėjo intensyviai siekti politinės karjeros. Tačiau pirmojo politinio pasitikėjimo posto sulaukė tik 1938 m. gegužę, kai tapo Sudetų vokiečių partijos deleguotu Prahos savivaldybės nariu. Pfcneris labai aktyviai dalyvavo SA veikloje ir buvo vienas iš tų asmenų, kurie 1939 m. kovą Prahoje sveikino Hitlerį.

⁹ Pfcneris Hiršui, 1930 5 15, IÖG Wien, Nachlass Hirsch, Korr. Pfcner.

¹⁰ Liutkė Pfcneriui, 1939 6 6, MÚA AV ČR, Pzst. Josef Pfcner, Korr. Lüdtkė.

Jau kovo 16 d. apskrities prezidentas¹¹ paskyrė Pficnerį į Prahos miesto tarybą, suteikdamas mero pavaduotojo pareigas, tačiau laikantis strateginių Reicho planų Čekijoje, meru buvo paliktas Otakaras Klapka. Pficnerio aiškiai nepatenkino tokia „žmogaus šešėlyje“ pozicija, nors jam ir atiteko reali miesto valdymo galia, todėl su šiuo vaidmeniu niekaip negalėjo susitaikyti. Iš čia kilo jo nuolatinės pastangos išstumti iš miesto savivaldybės postų čekus aplamai ir visų pirma – Klapką. Tačiau kadangi platesniame politiniame plane okupacinė valdžia norėjo vadinamojo Protektorato teritoriją išnaudoti veikia kaip tiekimo šaltinį (ir ne tik karinės pramonės prasme), ji stengėsi čekų visuomenę išlaikyti kuo ramesnę, todėl radikalūs Pficnerio pasiūlymai dažniausiai nesulaukdavo pritarimo. Užtat jam puikiai sekėsi naikinti Čekijos ir Čekoslovakijos valstybingumo simbolius, žydų kultūros palikimą ir vokietinti gatvių pavadinimus. Prasčiau klojosi su pastangomis uždrausti čekų kalbą įstaigose. Čekų tarnautojai tylomis tam priešinosi, tam pasinaudodami neišnarpliojama oficialių įsakų kirbine. Kasdieniame savivaldybės darbe jie tais įsakais naudodavosi taip mikliai, kad Pficneris trūks pliš stengėsi pašalinti merą Klapką ir jo šalininkus. Galų gale tai pavyko padaryti (1940 m. liepą Klapka buvo suimtas, tačiau veikia už ryšius su ginkluotąja rezistencija nei reaguojant į Pficnerio raportus ir skundus), tačiau naujasis miesto vadovas Aloyzas Ržyha (Alois Říha) irgi neatitiko Pficnerio vilčių.

Didesnių pokyčių sulaukta 1941 m. rudenį, kai įgaliotojo Reicho protektorius postą užėmė Rainhardas Haidrichas (Reinhydr Heydrich). Jis reorganizavo Prahos miesto valdymo struktūrą, kurioje buvo sustiprinti vokiečių valdininkų įgaliojimai. Tačiau personalinė Haidricho politika Pficneriui buvo nepalanki, tad jam ir šįkart nepavyko realizuoti savo galios ambicijų. Tai buvo, be abejo, susiję su Reicho vokiečių panieka Sudetų (t. y. „čekų“) vokiečiams ir su asmenine Haidricho antipatija Pficneriui. Tačiau Pficnerio nemėgo ir kiti įtakingi nacių valdžios atstovai: Jozefas Giobelsas (Josef Goebbels) liepė sunaikinti jo monogafiją apie Lenkijos istoriją, Prahos Saugumo tarnybos (Sicherheitsdienst) vadovas Valteris Jakobi (Walter Jacobi) reiškė nepasitenkinimą dėl Pficnerio laikysenos Sudetų vokiečių ir kai kurių čekų mokslininkų atžvilgiu, Horstas Biomė (Horst Böhme) su Pficneriu nesutarė dėl kai kurių Prahos pastatų panaudos. Haidrichas buvo tvirtai nusprendęs Pficnerį pašalinti iš magistrato į kokias kitas garbingas pareigas, ir tik jo žūtis neleido šio sprendimo įgyvendinti (nepaisydamas to, Pficneris tuojau pat ėmėsi labai aktyviai dalyvauti gedulingose Heidricho laidotuvių iškilmėse).

¹¹ Iki Antrojo pasaulinio karo Čekoslovakijos apskritims vadovavo vad. apskričių prezidentai – jie buvo tiesiogiai pavaldūs vidaus reikalų ministrui ir skiriami šalies Prezidento įsaku. Vėliau ši pareigybė panaikinta. – Vert. past.

Vis dėlto ir vėliau nesiliovė pastangos pašalinti Pfcnerį iš miesto savivaldybės, kuriai turėjo būti paskirtas meras–vokietis (bet ne Pfcneris), ir grąžinti jį atgal į akademinę sferą. Kad Pfcnerio turėta nemžų ambicijų, iškalbingai byloja jo keltas reikalavimas, esą „garbingai išėiti“ jis galėtų tik gavęs atitinkamo lygio postą universitete. Kadangi Berlynas buvo užimtas, jis nuolankiai sutiko tapti Karolio universiteto Prahoje rektoriumi (smulkus Filosofijos fakulteto dekano postas jo netenkino). Gavęs pasiūlymą užimti profesoriaus vietą Graco miesto universitete Štirijoje, Pfcneris tiesiog išžeidė.

Vis dėlto Pfcnerio napavyko išguiti nei iš Prahos, nei iš miesto savivaldybės – taip nutiko veikiausiai tik jo ryšių su Prahos SA nariais (daugiausia Sudetų vokiečiais) dėka. Jis liko mero pavaduotoju – ir neabejotinai įtakingiausiu savivaldybės veikėju – iki pat Prahos išvadavimo. Net ir matydamas vokiečių karines nesėkmas, jis nesiliovė stropiai ejęs savo pareigų ir turbūt vis dar tikėjo Vokietijos pergale. Vis dėlto 1945 m. pavasarį jis jau gerai suvokė, kurlink krypsta situacija ir kad savo poste jam išsilaikyti nepavyks, taip pat nujautė, kad už savo darbus jam teks atsakyti (nors vargu ar išsivaizdavo savo tikrąjį likimą). Iš Prahos Pfcneris pabėgo tik gegužės 8 d., Vakarų Bohemijoje pateko amerikiečiams į nelaisvę ir po dviejų savaičių buvo perduotas Čekoslovakijos policijai.

Pradėjus bylos tyrimą, Pfcneris tardomas elgėsi išdidžiai, bet ne provokatyviai. Kaip ir dauguma nacistų, jis teisinosi „tik vykdęs įsakymus“. Keista, bet 1945 m. rugsėjo 1 d. paskelbtame kaltinime neskiriama ypatingo dėmesio Otakaro Klapkos ir kitų rezistentų įskundimui – Pfcneris visų pirma buvo apkaltintas dalyvavimu Sudetų vokiečių partijos ir NSDAP veikloje, dėl kurios nuo Čekijos buvo atplėšta pasienio teritorija, taip pat jam buvo pateikti kaltinimai dėl Prahos miesto turto naikinimo. Gynėjams nebuvo palikta daugiau erdvės, daugumai kviestųjų liudininkų net nebuvo leista pasisakyti. Prokuroras reikalavo mirties bausmės, o teismas šį nuosprendį patvirtino. Nuteisdami Pfcnerį ir įvykdydami jam mirties nuosprendį, Prahos miestelėnai tarytum susidorojo su vienu iš nacistų savivalės simbolių. Dauge su Pfcneriu–politiku iš Čekoslovakijos (ir ne tik jos) istorijos dingo ir Pfcneris–istorikas.

Iš čekų kalbos vertė Vaidas Šeferis

Z češtiny přeložil Vaidas Šeferis